

- et folk som synger, spiller og danser -

Plan for kirkemusikk i Den norske kirke

Plan for kirkemusikk i Den norske kirke

- et folk som synger, spiller og danser -

Plan for kirkemusikk i Den norske kirke.....	4
Forord.....	4
Begrepsbruk.....	4
Formålet med planen	5
Del 1 - Innledning	5
Hva er kirkemusikk?.....	7
Del 2 - Kirkemusikkens funksjon i menigheten.....	8
2.1 Musikken som kunstuttrykk	8
2.2 Musikken i gudsrelasjonen	9
2.3 Kirkemusikken og forkynnelsen	9
2.4 Kirkemusikken styrker fellesskapet	10
2.5 Kirkemusikken i et diakonalt perspektiv	10
2.6 Kirkemusikalsk bredde og ulike funksjoner.....	11
Del 3 - Rammeplan for kirkemusikk	11
3.1 Gudstjenester og kirkelige handlinger	12
3.1.1 Kirkemusikktjenesten	12
3.1.2 Salmesangen	12
3.1.3 Orgelet	13
3.1.4 Gudstjenesteutvalg	14
3.1.5 Repertoar og arbeidsverktøy.....	15
3.1.6 Kirkemusikken ved gravferd og vielser	15
3.1.8 CD-avspilling under kirkelige handlinger.....	15
3.2 Kormusikk og korarbeid	16
3.2.1 Korsangere som frivillig medarbeiderskap.....	16
3.2.2 Barne- og ungdomskorarbeidet.....	17
3.2.3 Tilbud for voksne korsangere i kirken	18
Kirkekoret.....	18
Forsangerkor/liturgisk kor	19
”Det spesialiserte koret”	19
3.2.4 Korlederen.....	19
3.3 Musikkformidling med bredde	19
3.3.1 Instrumenter i kirken.....	20
3.3.2 Amatører og profesjonelle som utøvere	21
3.3.3 Kvalitet – å strebe etter det fullkomne	21
3.3.4 Kirkemusikk og ungdom	22
3.3.5 Konserter	22
3.3.6 Tradisjon og fornyelse.....	23
3.3.7 Etnisk innflytelse	23
3.3.8 Andre ytringsformer	24
3.4 Samarbeid og kommunikasjon	25
3.4.1 Kirkemusikeren og arbeidsgiveren.....	25
3.4.2 Kirkemusikeren og menighetsrådet.....	26
3.4.3 Kirkemusikeren og korvirksomheten.....	26
3.4.4 Kirkemusikeren og kormedlemmene	27
3.4.5 Kirkemusikeren og presten	27

3.4.6 Samarbeid og kommunikasjon i staben	27
3.4.7 Kirke-/skolesamarbeid	28
3.4.8 Kirkemusikeren og de eksterne kunstutøverne	28
3.4.9 Kirken som kulturaktør lokalt og nasjonalt	28
4. Veien videre – en konklusjon	28

- et folk som synger, spiller og danser -

Plan for kirkemusikk i Den norske kirke

Forord

Kirkemøtet behandlet i sak KM 7/04 "Tenesteordningar for diakon, kateket og kantor". I forbindelse med behandlingen ble det, fra flere hold, påpekt at de "planer og programmer for kirkemusikk" som står omtalt i KL § 24b manglet. Slike planer skal være ressursmateriale og styringsredskap for det kirkemusikalske arbeid lokalt på linje med "Plan for dåpsopplæring" og "Plan for diakoni" som lenge har vært i bruk på menighetsplan.

Kirkerådet behandlet saken og oppnevnte tidlig i 2005 en arbeidsgruppe som skulle forestå arbeidet med å utarbeide en overordnet "Plan for kirkemusikk i Den norske kirke". Gruppen fikk følgende sammensetning: Domkantor Ragnhild Strauman, leder, Gunnar Jess, forbundssekretær i MFO, Steinar Moen, forhandlingssjef i KA, Arne J. Solhaug, 1. amanuensis ved NMH og kantor Peggy Jensen, frittstående medlem. Kantor Ivar J. Eliassen har vært sekretær. Rådgiver Øyvind Meling fra Kirkerådet har bistått arbeidet konsultativt.

Arbeidsgruppen fikk følgende mandat:

"Arbeidsgruppens oppgave er å drøfte hva som skal defineres innen begrepet kirkemusikk, herunder også nyere musikkformer og uttrykksmåter.

Dokumentet må også kort si noe om hvorfor kirkemusikk har sin naturlige plass i menigheten.

Dokumentet skal være et visjonært dokument som kan skape entusiasme i menigheten og være et godt grunnlag for å arbeide med planer for kirkemusikk lokalt.

Videre skal dokumentet si noe om hvordan en tenker seg at kirkemusikken kan få uttrykk i menigheten. Det vil i mange sammenhenger gi seg selv mens det på andre felt vil være spennende å skissere utfordringer på feltet.

Planen skal ikke erstatte tjenesteordning eller stillingsbeskrivelse for kantor, men stå på egne ben ved å si hva vi forstår med kirkemusikk. Dette vil da være et viktig dokument når en skal fastsette lokale planer for kirkemusikk og fastsette stillingsbeskrivelser for kirkemusikere i menigheten."

Begrepsbruk

Utkast til Plan for kirkemusikk i Den norske kirke bruker begrepet kirkemusiker gjennomgående som benevnelse på menighetens kantor/organist. Selv om det er kirkens målsetting at hver menighet skal ha en kirkemusiker med kantors kompetanse er virkeligheten dessverre slik at bare for de færreste menigheter er dette tilfelle. For at utkastet til plan ikke skal virke ekskluderende på majoriteten av menighetene i Den norske kirke, har arbeidsgruppen valgt å benevne menighetens ansatte fagperson på kirkemusikk uavhengig av utdanning og formell kompetanse. Arbeidsgruppen har altså ikke noe ønske om å endre stillingsbenevnelse eller krav til utdanning og stiller seg bak målsettingen som er uttrykt i bl.a. Tjenesteordning for kantor.

Formålet med planen

Plan for kirkemusikk skal være til nytte og inspirasjon for kirkemusikalsk arbeid i menighetene. Både menighetsråd, kirkemusiker, stab og andre interesserte blir her presentert for tanker og ideer som kan føre til økt bevisstgjøring omkring kirkemusikkens funksjon og betydning for menigheten og for kirken. Planen ønsker å motivere alle som er involvert i menighetens kirkemusikalske liv til å utarbeide sin lokale kirkemusikkplan.

Planen skal være et retningsgivende dokument for helhetstenkning omkring musikken i kirkerommet, og den sier noe om hvilke faktorer som bør ligge til grunn for at Den norske kirke skal lykkes i å bruke musikken til å skape en levende folkekirke.

Det er å håpe at Plan for kirkemusikk peker mot mål som er realiserbare for det lokale kirkemusikkarbeidet, samtidig som man er klar over at gjennomføringen av disse er avhengig av hvilke menneskelige og økonomiske ressurser som er tilgjengelige.

Del 1 - Innledning

Den norske kirke er en del av den verdensvide kirke. Slik sett er vår kirke en del av en flere tusen år gammel tradisjon med røtter langt tilbake i oldtiden i en helt annen geografisk del av verden. Kirkens opphav ligger i jødefolkets historie, det folket som vokste fram etter at Josef, brødrene hans og deres familier hadde slått seg ned i Egypt etter en alvorlig hungersnød.

Det gamle testamente forteller historien fra mer enn 3000 år tilbake i tiden, om jødefolket som etter å ha forlatt Egypt, la ut på den lange vandringen til "Det lovede land". Etter at de var unnsloppet Faraos tropper og var kommet vel over på den andre siden av Det Røde hav, kan vi høre om Miriam, som stemte opp en lovsang til Herrens ære; en takkesang for Guds inn gripen i en dramatisk situasjon. Hun stemte opp, ledet sangen og slo på tromme, mens alle kvinnene fulgte henne i en dans. Med dette ser vi at jødefolket framtrer som et syngende, spillende og dansende folk, som bruker disse elementene i sin kult, i gudsyndyrkelsen.

I Bibelen finner vi ellers en rekke eksempler på hvordan musikk – og dans - har vært en viktig del av gudsyndyrkelsen, og der er utallige oppfordringer til å "Synge en ny sang for Herren".

Fortellingen om Jesu fødsel belyser den nære forbindelse mellom gudsyndyrkelsen og sangen. Idet hyrdene på marken er i ferd med å gå til ro for natten, får de et syn av noe som ingen verken før eller siden har opplevd. Himmelens herskarer åpenbarer seg og trekker en flik av sløret tilside slik at himmelens sang får klinge på jorden. Sangen som klinger er "Ære være Gud i det høyeste, og fred på jorden blant mennesker som har Guds velbehag." Jesu fødsel initierer "Den nye sangen". Over hele "den kristne verden" minnes den gudstjenestefeirende menighet dette i hver gudstjeneste når Gloria stemmes opp.

Sangen er sentral i den unge kirke. Det er en muntlig tradisjon som baserer seg på formler og melodier fra jødefolkets ritus i den gamle pakt. Sakarjas, Marias og Simeons lovsang¹ forteller at omkring Jesu fødsel synger kirken på samme måte som jødefolket gjorde ved skjellsettende hendelser i Det gamle testamente.

¹ Marias, Simeons og Sakarjas lovsang kalles også for "de nytestamentlige cantica"

Kirken i Norge ble institusjonalisert etter Hellig Olavs død i år 1030. Det viste seg at hans livsgjerning bar kimen i seg til å samle Norge til et rike. Hans døde kropps undergjørende virkning på syke, kilden som sprang fram på hans dødssted, ble grunnlaget også for det vi i dag kaller Den norske kirke.

Men allerede noen år tidligere da Olav Tryggvason og hans menn satte beina på norsk jord etter mange år i viking, var det første de gjorde å feire gudstjeneste. Snorre beskriver det slik: ”Olav seilte øst over havet, og kom seilende av hav ytterst på Møster, der gikk han i land i Norge, og der lot han syngje messer i teltene på land.” For de uinnvidde, og det var vel de aller fleste med unntak av de som var i kongens følge, må dette ha vært en selsom opplevelse. Ikke bare musikken, men messeskruden, lysbruken, røkelsen, vin og brød; Ja, ritualet i det hele tatt! Alt dette må ha gjort et uutslettelig inntrykk.

Reformasjonen hadde vidtrekkende betydning for kirken også i vårt land. Ved at messen ble forrettet på folkets eget språk ble den gjort tilgjengelig for folk flest på en helt annen måte enn tidligere. Og Luther brukte musikken bevisst. Menigheten ble gjort aktivt deltagende i messens forløp også gjennom salmesang. Slik sett representerer reformasjonen et positivt vendepunkt også fra et kirkemusikalsk synspunkt. Vi kan med rette snakke om at den protestantiske kirke ble en syngende kirke.

Reformasjonens allmenngjøring av kirken og dens ritualer førte også med seg oversettelser av kirkens bøker. Dansk-norsk utgave av Bibel, kirkeordinans og salmebøker betydde et kulturskifte som kanskje ikke eier sidestykke i vår kulturhistorie. Salmebøkene, som ble vårt land til del gjennom unionen med Danmark, ble på en spesiell måte folkeeie. På denne måten fikk en del i salmer, som fremdeles er en umistelig del av vår salmebok, solid fotfeste i vår kirkes salmesang.

Som resultat av nasjonalromantikken vokser det etter hvert fram en forståelse av at den norske folkekunsten var av stor verdi også for kirken. Bl.a. mange folkemelodier ble skrevet ned og tatt vare på og fant etter hvert sin plass i salmeboken.

Begivenheter på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet kom til å bety mye for kirkemusikken i vårt land. En viktig forutsetning til utvikling på dette området var etableringen av Lindemans organistskole, som gjorde det mulig å utdanne kirkemusikere i Norge. Denne utdanningsinstitusjonen var forløper først for Musikkonservatoriet i Oslo som i sin tur ble basis for Norges Musikkhøgskole. NMH utdanner i dag musikere, også kirkemusikere, på høyt nivå og er en viktig forutsetning for den vitalisering vi ser både i det allmenne musikklivet og for kirkemusikklivet spesielt.

En annen viktig brikke i dette var dannelsen av Norges Organistforbund i 1904. Organiseringen av kirkemusikerne i egen fagforening fikk mye å si for kirkemusikkens plass i kirken, for framvoksten av kirkemusikernes identitet og faglighet, og etter hvert for den forankring kirkemusikken fikk nedfelt gjennom lov- og avtaleverk

Fra mellomkrigstiden av og til langt etter andre verdenskrig, ble det Arild Sandvold som dannet skole for den kirkemusikalske utviklingen. Han var bl.a. domorganist i Vår Frue kirke i Oslo i en årrekke. Som orgelspiller, korleder, komponist, og ikke minst som lærer i kirkemusikalske disipliner gjorde han seg sterkt bemerket og fikk prege flere generasjoner av yngre kirkemusikere.

Inne i et nytt århundre/årtusen synges nå det sanger og framføres det musikk fra alle verdenshjørner i norske kirker. Likeså framføres korverk og orgelmusikk av norske komponister i de deler av verden hvor man har tradisjon for å framføre kirkemusikk. Norske organister og kordirigenter gjør seg stadig gjeldende i utlandet som framifrå tolkere av så vel norsk som andre lands kirkemusikk.

Kirkemusikken har gjort at kirkens universalitet kommer til syne her hos oss. Samtidig har den gjort Den norske kirke til en reell bidragsyter for den musikalske bredde i kirker over hele kloden. Sangen og musikken gir, som både GT og NT viser, fremdeles den kristne spiritualitet form, både i det store fellesskapet og for den enkelte, og er bærere av vesentlige sider ved kristnes måte å tro på.

Hva er kirkemusikk?

”Kirkemusikk er en ytringsform som på en måte er en symbiose eller i alle fall en sammensmeltning av et åndelig anliggende og et musikalsk anliggende.”²

Slik kan begrepet ”kirkemusikk” forstås. Å definere kirkemusikk eksakt er en umulig oppgave i vår tids uttrykkspluralisme. Verden blir stadig mindre, og ulike kulturer møtes i små norske lokalsamfunn. Kirkemusikken bør skapes og gjenoppdages kontinuerlig. Den er ikke noe som var. Kirkemusikken er, idet den fremføres i – og utenfor- kirkerommet av og for mennesker i vår egen tid. Og kirkens musikk er ikke én, men mangfoldig.

Salmesangen har fulgt vårt folk i hverdag og fest. Salmene ble sunget til folks arbeid og salmene ble sunget når de samlet seg ved matbordet eller på husmøter. For mange var salmeboka den viktigste andaktsbok. Salmene ble sunget og lest. Dette er en side ved kirkemusikken som levde og fortsatt til dels lever i folks bevissthet og liv. Salmene som fulgte med i hverdag og fest, i glede og sorg.

På samme måte har de samiske folk tatt med seg salmene i sin hverdag. Ofte langt fra den tradisjonelle stil med orgelet i kirken. Sangen har fulgt deres liv og livsrytme, og gjennom det også deres uttrykksform preget av det muntlige og nære.

Med denne bakgrunn ser vi at kirkemusikken er ikke en egen sjanger. Fortsatt lever salmesangen i sin stil og form i hjemmene og hos den enkelte. På samme måte får den sine egne uttrykk gjennom dagens mennesker der vi er i dag, slik vi blant annet finner den i alt fra barnegospelkorets søndagsskolesanger, til barnekorets trestemte Fadervår, til TenSings Hallelujaversjon, til kirkekorets fremførelse av Bachs Juleoratorium. Den er menighetens salmesang, prestens liturgiske sang, kantorens offermusikk og konsertgjengerens ”åndelige åpenbaring”. Den spilles av profesjonelle, klassiske musikere, jazz- og popmusikere. Den spilles av amatørkorpsset og fiolineleven fra Kulturskolen. Den danses til av amatørordansere og profesjonelle dansere. Den betyr mye for mange, og kan gjennom sitt vesen gi mennesker - med vidt forskjellige utgangspunkt - livsbejaende, åndelige opplevelser!

Den musikken vi velger å kalle for ”kirkemusikk”, vil alltid inneholde et element av forkynnelse. Musikken kan tale for seg selv og den er autonom, men den settes inn i en sammenheng som preges av kirkens rom.

² Trond Kverno i ”Kordirigenten” nr 1/2006

Denne beskrivelsen av kirkemusikken er det nærmeste vi kommer en definisjon i dette plandokumentet.

Del 2 - Kirkemusikkens funksjon i menigheten

*”De olika synpunkterna på kyrkomusiken, dess väsen och dess funktion handlar genom historien i stor utsträckning om att man lagt olika vikt vid just konstfärdigheten, församlingsmässigheten och den personliga gudsrelationen i församlingens musikk.”*³

Musikken i menigheten har ulike funksjoner som utfyller hverandre. Dette må være en del av bakgrunnen når det kirkemusikalske landskap skal belyses. Musikken er en viktig del av kirkens livsutfoldelse; den ”maler” himmelen, den er tilbedelsens språk, den kommuniserer kirkens budskap og den styrker menighetens fellesskap. Balanseforholdet mellom disse faktorene er avgjørende for hvordan menighetens musikalske identitet kommer til uttrykk. En person med for eksempel en liturgisk, estetisk og skapelsesteologisk tilnærming til kirkemusikken vil vektlegge funksjonene annerledes enn en med evangelisk, karismatisk og kirkeveksttenkende tilnærming. Dette kan være berikende, men også utfordrende i menigheter der det trekkes i ulike retninger. En dialog omkring ulikheter er nødvendig.

En må være oppmerksom på at når steder er preget av ulike gruppers preferanser, og folk har ulik kompetanse, så må dette ivaretas gjennom variasjon og differensiering. Det skjer der folks musikalske uttrykk for kristen tro gis verdi og plass i kirken både som selvstendig uttrykk og som grunnlag for endringer. Det er en god opplevelse å bli møtt gjennom den musikken en opplever tilknytning til. Samtidig bidrar dette til at folk blir synlige for hverandre. Til dette kan musikken være et godt hjelpemiddel, fordi den synliggjør både forskjeller og likheter tydelig.

2.1 Musikken som kunstuttrykk

*”Kirken må arbeide med gudstjenesten også ut fra det perspektivet at den også er et kunstuttrykk.”*⁴

Gud taler til oss og er tilstedeværende gjennom kunsten i kirken. Hans vesen gjenspeiles gjennom menneskets kreativitet og skapertrang. Kirkene verden over er bygd for at Gud skal fylle dem med sitt nærvær. Våre sanser omfavnes av ulike inntrykk. Musikken er et av de sterkeste virkemidlene i mellommenneskelig kommunikasjon. Musikken kan åpne rom som hjelper oss til å tolke våre liv. Musikken kan tolkes som et bilde på det guddommelige, ved at den gir uten å kreve noe tilbake; et bilde på Guds betingelsesløse kjærlighet. I gudstjenesten, i vielser og begravelser, i konserter, på musikkandakter og lignende har kirkemusikerne en viktig rolle som kunstformidlere. Gudstjenesten er både i sin form og sitt innhold et kunstuttrykk, der musikken er en vesentlig del av helheten.

Mennesket er Guds medskapere. Mennesket er skapt i Guds bilde og utstyrt med evner og anlegg som gjør at vi kan og skal skape kunst. Som bærere av disse evnene er vi Guds medskapere og har som en del av vårt oppdrag å skape nytt og fornye menneskets uttrykksformer i enhver tid. Kunsten i det godes tjeneste er bærer av sterke krefter. Kunsten i Guds tjeneste inkarnerer Guds skaperord på nytt og på nytt. Kunsten i form av bl.a. sang og

³ ”Musiken i Svenska kyrkans församlingar” s.45

⁴ ”Kunsten å være kirke” s.200

musikk i gudstjenesten, overrisler ord og handlinger med Den Hellige Ånds tilstedeværelse og kan gi menigheten en sterk opplevelse av Guds nærvær og omsorg. Musikkutfoldelsen underbygger tanken om menneskets egenverdi som skapt i Guds bilde.

Å skrive musikk er en del av den medskapende prosessen, og når lydbølgene når fram til mottagerens øre, inn til hjernen og oppfattes der, er den skapende prosess fullført. Kirkene verden over har musikk og sang som en sentral del av de virkemidler som brukes i gudsdyrkelsen. Slik ønsker vi gjennom kunstens ytringsformer å formidle det åndelige nærvær i gudstjenesten.

2.2 Musikken i gudsrelasjonen

*”La oss da ved ham stadig bære fram for Gud vårt lovprisningsoffer, det vil si frukt av lepper som priser hans navn.”*⁵

Den gammel- og nytestamentlige gudstjenestep praksis viser at sangen og musikken lyder som en selvfølgelig del av tilbedelsen. Kirkemusikken skal fremme en personlig relasjon til Gud, og fremmer kommunikasjonen mellom mennesket og Gud. Musikken hjelper oss til lovsang og tilbedelse, både med og uten ord.

Høymessen er satt sammen av noen faste ledd (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus og Agnus Dei) og noen ledd som endrer innhold etter hvilken søndag det er i kirkeåret (for eksempel kollektbønner og bibeltekster). Vi følger vanligvis en fast liturgi⁶ som er ment å være en hjelp for menighetens gudstjeneste, tilbedelse og lovsang. Vi har en sterk, felles nasjonal salmetradisjon, med mange salmetekster som kan hjelpe oss i vår tilbedelse. Sangen trenger samtidig rom for å skapes, formes og utvikles lokalt. Musikken som skal styrke tilbedelsen og lovsangen trenger stadig fornying.

I Norsk Kantoribok er det samlet et stort gudstjenesterepertoar, som kan være med å løfte sangen i kirkerommet.

Musikk som er skrevet spesielt for kirkerommet er musikk som gir oss hjelp til å fornemme Guds tilstedeværelse og fremme tilbedelsen og lovsangen. Det gjelder alt fra store korverk til korsangen som underbygger søndagens prekentekst, i form av en motett eller kanskje ei kirkeviser. Det gjelder de nytestamentlige lovsanger med gregorianske melodier. Det gjelder salmene som hele menigheten synger i gudstjenesten og det gjelder musikken som blir spilt som postludium. Det viktige er at alle som ønsker å være en del av Kirken, får hjelp til å delta i lovsangen.

2.3 Kirkemusikken og forkynnelsen

*”Når man synger og musiserer vakre og lærerike tekster, salmer og viser, så går, sammen med de glade melodiene, emnet og troslæren mye dypere og mer behagelig gjennom ørene inn i hjertet enn gjennom prekenen”*⁷

Musikken er i seg selv kommunikativ, om enn ikke i definitiv forstand som formidler av meninger og holdninger. Musikken opererer med puls, takt og rytme, harmonier og

⁵ Hebreerbrevet 13,15

⁶ Fra gresk ”leiturgeia” som betyr ”folkets verk”

⁷ Erasmus Gruber 1673

disharmonier, spenning og avspenning, og slår an strenger i et menneskes sinn, som åpner for opplevelser som ikke kan sensureres. Den nonverbale kommunikasjonen gir rom for ulike tolkninger, og den er aldri belærende.

Mange mennesker lever med sin kristne tro på avstand fra kirkens gudstjenesteliv. Derimot finner noen av disse at de musikalske opplevelsene kirken har å gi gjennom sitt konserttilbud nærer deres kristne tro. Musikken gir rom for at det søkende menneske kan få store opplevelser i kirkens rom, uten at det er tradisjonell forkynnelse.

Gjennom korarbeidet, menighetssangen og konsertvirksomheten, gjennom ulike kunstneriske uttrykk i samklang med musikken i kirkerommet, for menigheten og for konsertpublikummet, kan kirkens budskap formidles og styrkes. Luther var klar over at gudstjenestesangen kunne være et virksomt middel for å formidle bibelord og troslære til folket. At Johann Sebastian Bach gjerne blir kalt den femte evangelist fordi all kirkemusikk han skrev er ”musikalske prekener” er et eksempel på dette.

En salmetekst som knyttes til en melodi og synges, er lettere å huske enn en talt tekst, og vi assosierer ofte en følelse til noe vi har sunget. ”Et barn er født i Betlehem” følger oss fra vugge til grav fordi vi har sunget sangen utallige ganger, og den er blitt en del av oss selv. Musikken er ikke nøytral. Den styrker og er en del av forkynnelsen, såfremt den klarer å virke involverende og engasjerende for menigheten. Musikken gir opplevelser som fester seg i sinnet på en annen måte enn formidling av kunnskap på tradisjonelt vis.

2.4 Kirkemusikken styrker fellesskapet

Framføring av musikk er øyeblikkets kunst som der og da kan gi opplevelser for resten av livet. Når menigheten har felles musikalske opplevelser i et kirkerom, blir opplevelsen enda en dimensjon rikere. Kirkerommet, hvor symboler og symbolhandlinger sitter i veggene og peker mot det guddommelige, og nærheten til de andre som opplever det sammen med en, kan gi en kollektiv følelse som skaper en felles identitet, det store ”vi”. Slike opplevelser, følelsen av å være ”gripet” av noe udefinert i et kirkerom; av alvor, glede og trøst kan gi en entusiasme⁸ som gir troen ankerfeste, gjør hverdagen utholdelig og livet til å mestre.

Den lutherske reformasjonen holdt fast ved betydningen av fellesskapet som ble styrket gjennom menighetens musikk. Fremdeles er musikken en viktig faktor for å binde mennesker sammen i et trosfellesskap, og gjennom musikken stadfester vi ulike sider ved den kristne tro og våre liv som vi har felles. Vi bekrefter vår samhørighet når stemmene våre blandes i fellessang og fyller kirkerommet.

2.5 Kirkemusikken i et diakonalt perspektiv

”Musikken kan berolige og glede menneskets sjel”⁹

Kirkens diakonale arbeid innebærer omsorg for hele mennesket. Omsorg for mennesket gir også omtanke for menneskets livsvilkår som skaperverk, rettferd, fred, solidaritet osv. Dermed utvides perspektivet til også å gjelde internasjonale forhold. Dette springer ut av kirkens grunnholdning om at alle mennesker er skapt likeverdige. Denne positive holdningen til mennesket, til alt det Gud har skapt og gitt oss å forvalte, skal avspeiles i det kirkemusikalske arbeidet som i alt annet av kirkens liv.

⁸ Fra gresk ”En Theos” som betyr ”i Gud”

⁹ Martin Luther

Gjennom arbeid med gudstjenester og kirkelige handlinger er kirkemusikeren en menighetens tjener. Hun skal bl.a. inspirere menigheten, både enkeltpersoner og fellesskap, ved å legge til rette for de store og gode opplevelsene. Hun skal virke til trøst for den sørgende, til tro for den tvilende. Hun skal være med på å gi gleden livsrom, ettertanken og meditasjonen, bønningen og klagen et klanglig og visuelt preg.

Musikken kan brukes aktivt inn i alders – og sykehjemsinstitusjoner. Mennesker med svekkede kognitive evner er ofte bedre i stand til å oppfatte musikk og sang enn å kommunisere og oppfatte tale/formidling av ord. Musikk kan sette mennesker, som ellers lever avsondret i sin egen verden, i kontakt med seg selv og omverdenen idet kjent musikk framføres.

I arbeid med mennesker med spesielle behov kan musikkterapien ha mye å bidra med. Kirken har mulighet til å bidra musikalsk inn i tverrfaglige team hvor andre kan ivareta den terapeutiske funksjonen.

2.6 Kirkemusikalsk bredde og ulike funksjoner

Kirken trenger først og fremst den allsidige kirkemusikeren som går inn i menighetens daglige arbeid og bidrar som både kunstfaglig ressurs og som menighetsarbeider inn mot korvirksomheten, konserter, gudstjenester og kirkelige handlinger.

Kirken trenger også høyt kvalifiserte utøvere (konsertorganister, komponister, kor- og orkesterdirigenter) som kan ivareta kirkemusikken som egen kunstform. Kanskje bør det opprettes egne spesialiststillinger for ett eller flere prosti, slik at alle menigheter kan få nyttiggjøre seg den kirkemusikalske spisskompetansen. Én menighet ønsker å få skrevet en ny motett, en annen en ny salme, en tredje en ny barnemusikal.

Noen kan ønske å få fremført en messe for kor og orgel som fordrer en konsertorganist, eller trenger veiledning av en dyktig kor/-orkesterdirigent når kirkecoret skal fremføre Juleoratoriet av Bach. Andre kan ha behov for en kirkemusiker som har kompetanse til å arrangere for og instruere en gruppe messingblåsere fra korpset. Mens andre igjen kan trenge hjelp til å sette sammen og arrangere ungdomsgudstjeneste for band.

Kirkens musikk er ikke én, men mangfoldig.

Del 3 - Rammeplan for kirkemusikk

Denne delen er ment å være til hjelp for menighetsråd i arbeidet med å lage en lokal kirkemusikkplan. I fire hovedkapitler belyses ulike sider ved kirkens musikkarbeid, som er viktig å være oppmerksom på og som bør inkluderes i en slik plan. Hva menighetsrådet tenker om 1) ”Gudstjenester og kirkelige handlinger”, 2) ”korarbeid og kormusikk”, 3) ”musikkformidling med bredde” samt 4) ”kommunikasjon og samarbeid” er av avgjørende betydning for hvordan en kirkemusikkplan vil se ut. Vedlagt følger også et konkret forslag til en lokal kirkemusikkplan, som korresponderer med noe av innholdet i følgende kapitler. Det må imidlertid presiseres at et rikt kirkemusikalsk arbeid ikke avhenger av kirkemusikeren alene; kirkemusikken er menighetens felles mulighet og ansvar. Det er begrenset hvor mange oppgaver som kan tillegges kirkemusikeren, og det må taes hensyn til hvilke ressurser man har tilgjengelige i menigheten. Samtidig bør det tenkes offensivt om muligheter for og arbeid for økt ressurstilgang. Målet kan med fordel ligge lengre framme enn virkeligheten.

3.1 Gudstjenester og kirkelige handlinger

Kirkemusikken har en sentral funksjon i gudstjenestene og de kirkelige handlinger

Den kirkemusikalske aktiviteten i Den norske kirke springer ut av arbeidet med gudstjenesten. Gudstjenesten, som menighetens hovedsamling, markerer møtepunktet i ”vertikalplanet” mellom mennesket og Gud, og i ”horisontalplanet” mellom menneskene. Menighetens regelmessige samling om Ordet og sakramentene bygger på en liturgisk tradisjon som er etablert gjennom en 2000 år lang kontinuerlig prosess. Om denne tradisjonen skal holdes levende må den stadig brytes imot tid og sted hvor nye erfaringer og ny innsikt trekkes inn og vitaliserer den gamle arven. I gudstjenesten samles mennesker med ulik bakgrunn i en lokal menighet som, i henhold til målformuleringen til Den norske kirke skal være ” *bekjennende, tjenende, misjonerende og åpen*”.

Gudstjenestelivet har vært preget av ønsket om at gudstjenesten skal være gjenkjennelig over hele landet gjennom felles liturgiske ordninger. Vi er nå ved et historisk veiskille, hvor gudstjenesten nettopp skal bli mer stedegen, fleksibel og preget av bredere involvering.

3.1.1 Kirkemusikktjenesten

”Kirkemusikktjenesten har som formål å gi menigheten et musikalsk uttrykk i gudstjeneste og øvrig menighetsliv. Kantoren leder menighetens kirkemusikalske virksomhet, og skal være med å forvalte og gjøre levende tradisjonelle og nye kirkemusikalske verdier, og bidra til bredde og kvalitet i det kirkemusikalske og kulturelle arbeidet i menigheten. Kantoren har medansvar for å rekruttere, utruste og veilde frivillige medarbeidere.”¹⁰

Kirkemusikken forvaltes av kirken med kirkemusikeren i spissen. Men kirkemusikken er hele menighetens eiendom. Både prest, kirkemusiker, og andre medarbeidere har ansvar for å planlegge og gjennomføre de enkelte gudstjenester. De er menighetens tjenere med basis i kall, utdanning og ordinasjon/vigsling. Det som imidlertid skiller kirkemusikeren fra de andre ansatte i menigheten, er hennes kunstfaglige bakgrunn. Med sin kunstkompetanse er kirkemusikeren ansvarlig for arbeidet med gudstjenestens musikalske sider. Hun skal ivareta kirkens kulturarv og formidle kirkens budskap fra et kunstfaglig ståsted, i takt med menighetens gudstjenesteliv og gudstjenesteutvikling. I gudstjenestearbeidet skal kirkemusikeren gjennom musikken formidle Guds tilstedeværelse og inspirere menigheten til deltakelse og refleksjon. Gudstjenesten som helhet skal omfavne enkeltmennesket og samtidig styrke den enkeltes ønske om å høre til den gudstjenestefeirende menighet.

”Til det kall og de nådegaver Gud har gitt sin menighet, hører også tjenesten med å bære fram lovprisningsofferet, så Guds navn kan bli opphøyet og hans herlighet fylle jorden.”¹¹

3.1.2 Salmesangen

Salmesang er selve kjennetegnet på den kristne kirken. Den kollektive sangen har vært kjennetegnet for kirkens forsamlinger helt fra starten av; ikke minst med tanke på bruken av de gammeltestamentlige salmene og sangene. Under reformasjonen på 1500-tallet var det nettopp salmesangen som gjorde læren til Martin Luther kjent! Menigheten fikk synge på

¹⁰ Fra ”Kvalifikasjonskrav og tjenesteordning for kantorer” §2

¹¹ Fra ”Vigsling til kantortjeneste” s.5

morsmålet, og slik ble reformasjonen spredt videre til land etter land. I starten utgjorde salmene til Martin Luther kjernesalmene til den reformatoriske kirken. Vi kan si at vi fikk den første ”hymn explosion” i den reformerte kirke på midten av 1500-tallet.

Hva er en salme? Det er mange meninger om hva som definerer en salme. Ikke alle kirkeviser er salmebundne, ikke alle religiøse dikt er kirkeviser. Verdslige dikt kan gradvis innlemmes i en kultisk sammenheng. Salmen har i alle fall både en tekstlig side og en melodisk side. I salmeboka finner vi et bredt utvalg av salmeskatten vår: Helt fra oldkirken, via mellomalderen, reformasjonen, pietismen og den moderne tid. Men det vil også være naturlig at en menighet i utvikling dikter og komponerer nyvinninger for fellesskapet. Her kan et aktivt kirkemusikalsk miljø være pådriver for den kreative virksomheten.

En syngende menighet er vitne om en menighet i bevegelse. Her er fellesskap med et levende budskap. Den som leder salmesangen i menigheten, har en stor oppgave med å inspirere til og undervise i sang. Menighetens sang er forsamlingens sterkeste ytring, den forener og inspirerer, den kan løfte opp og trøste, og er vårt ”lovprisningsoffer for Gud”.

3.1.3 Orgelet

”Pipeorgelet er kirkens tradisjonelle instrument. Orgelet skal understøtte og hjelpe menigheten og koret i tilbedelse, forkynnelse og lovsang. Orgelet har også selvstendige musikalske funksjoner, både i og utenom gudstjenesten.”¹²

Alle samlinger av liturgisk karakter har sangen som sentralt element. Både liturgens, korets og menighetens sang i den lutherske kirke har tradisjonelt vært ledet av kirkemusikeren ved orgelet. Orgelklangen hører derfor med i det liturgiske lydbildet som vi er vant til å forholde oss til. Hele vårt liturgiske materiale og annet tradisjonelt salme- og korstoff forutsetter orgel som solo- eller ledsagende instrument.

Pipeorgelet har fått en sentral plass i den vestlige kirkes musikalske utvikling, helt siden 1400-tallet. Orgelet er et instrument med klangsyntesen som idébakgrunn og er pr. definisjon et ”blåseinstrument som forsynes med luft gjennom et belgverk og spilles med tangenter. Lyden formes i piper.” Hver eneste tone og hver eneste klangfarge har sin egen pipe. Orgelbyggerkunsten er en levende tradisjon som påvirkes av samtiden, og søker å være en integrert del av kirkerommets arkitektur. Ethvert kirkeorgel er et unikt instrument, tilpasset kirkerommets akustikk, romstørrelse og arkitektur. Orgelet får dermed en estetisk funksjon som appellerer til både hørsel og syn.

Orgelets selvsagte plass i den lutherske/protestantiske kirke kan avleses i den mengde orgellitteratur som finnes. Svært mye av det vi har av liturgisk musikk, salmer, øvrig repertoar er komponert og arrangert med det klassiske orgel som klangideal og med dette instrumentets muligheter og begrensninger i tankene.

Både våre salmebøker og gudstjenestebøker legger opp til et spekter av musikalske uttrykk, og denne utviklingen vil utvilsomt fortsette og sannsynligvis akselerere fremover. Pipeorgelet, kirkemusikeren som utøver og den tradisjonelle orgelmusikken skal vi ta vare på, men det er også behov for å supplere med andre musikkinstrumenter og nye musikkuttrykk. Vi har plass for mangfoldigheten i menighetens musikkliv.

¹² Fra Gudstjenestebok for Den norske kirke II: Retningslinjer om liturgisk inventar og utstyr, pkt.1,9

I mer enn 50 år har kirkeorglene i Norge vært preget av orgelbevegelsens idealer, det vil si det mekaniske, verkoppbygde orgel, med byggemåte og klangideal fra 1700-tallets Tyskland. Denne orgeltypen har vært ansett som best egnet for det funksjonelle orgelspill i gudstjenesten – slik den gudstjenestelige- og kirkemusikalske fornyelse har forstått dette. Musica Sacra – Samfunn til kirkemusikalsk fornyelse – har hatt som en av sine formålsparagrafer å gjennomføre "orgelbevegelsens idealer, samt organisk innordning av orgelmusikken i det gudstjenestelige hele"¹³ Disse idealer har passet godt inn i den neo-klassiske stilretning som i årene etter 1950 preget musikklivet og kirkemusikken. Senere har mer romantiske stilretninger gitt andre klangidealer, men som grunnprinsipp står orgelbevegelsens idealer ved lag, særlig hva angår små og mellomstore orgler som fortrinnsvis brukes i gudstjenesten. Og det må sies at pipeorglet som kunsthåndverk har bidratt betydelig til kirkerommets utsmykning i vårt land.

Etter inspirasjon fra Tyskland, Danmark og Sverige ble orgelmusikken hos oss langsomt dreid mot en integrering i det gudstjenestelige hele, altså at det som ble spilt skulle være meningsfullt for sammenhengen. Ut forsvant Grieg og Schumann, inn kom orgelkorale, Bach og Buxtehude og - ikke minst – nykomponert norsk orgelmusikk til gudstjenestebruk. Den musikalske utvikling i senere år har gitt den klassiske orgelmusikken mindre spillerom. Konkurransen kommer fra gitarer, trommer og forsterkere. Kirkerommet er blitt stedet også for andre og nye musikkidealer.

Orgelbyggeriet har i mange generasjoner vært et område for tekniske eksperimenter. I 1971 ble moderne datateknologi tatt i bruk til å lage en ny orgeltype, da det første digital computer organ ble laget i USA. En del norske kirker har fått slike orgler installert.

Det digitale orgel reproducerer ved hjelp av datamaskiner lyden fra orgelpiper, basert på en samplingsteknikk, og gjengir denne gjennom høyttalere. Det digitale orgel er å sammenlikne med andre instrumenter med forsterkere, og er således en musikkmaskin med en klang som likner et pipeorgel. Utbredelsen skyldes formodentlig særlig to forhold: det er vesentlig billigere enn et pipeorgel, og det har mulighet for å utvide lyden med andre instrumenter via et lydbibliotek eller også spille andre instrumenter gjennom orglet (MIDI-system). Disse klangmuligheter virker forlokkende på mange. Når det gjelder vedlikehold over tid, kan et klassisk orgel repareres ved hjelp av håndverksmessig anvendelse av tre, metall, filt og andre tilgjengelige materialer. Et digitalt orgel er avhengig av at det produseres nye elektroniske komponenter etter hvert som de trenger å skiftes ut. Dette gjør levetiden til et digitalt orgel vesentlig kortere.

3.1.4 Gudstjenestevalg

Skal gudstjenestens innhold og uttrykk kunne korrigeres og utvikles må menigheten drive et arbeid som sørger for utvikling av gudstjenestelivet på mange forskjellige felt. Ansvar for det kontinuerlige gudstjenestearbeidet ligger hos de ansatte i menigheten. Men i tillegg kan det etableres fora der flere enn staben involveres i både planlegging, gjennomføring og evaluering. I et åpent forum med direkte involverte/medvirkende og andre som ser det hele utenfra kan evalueringen benyttes konstruktivt inn i gudstjenestearbeidet. Menigheten kan ha et gudstjenestevalg som arbeider med dette sammen med prester/kirkemusikere. Utvalgets arbeid kan være av rådgivende karakter og må ha et tydelig mandat og tydelige retningslinjer

¹³ Musica Sacras formålsparagrafer, §2d

å arbeide etter. Kirkemusikeren har et lederansvar og en klar koordineringsfunksjon for den kunstneriske delen av arbeidet.

Et gudstjenesteutvalg skal medvirke til å sette opp gudstjenesteprogram for kirkeåret. Dette programmet skal ivareta menighetens regelmessige behov for forkynnelse, forvaltning av sakramentene, for bønn, lovprisning og fellesskap.

Videre skal utvalget arbeide med å styrke kirkeårets vekslings som en kilde til variasjon og inspirasjon. Det er viktig å løfte blikket fra å planlegge søndag for søndag som enkeltstående gudstjenester opp til et nivå som binder alle kirkeårets gudstjenester sammen i en helhet.

Menigheten kan øke sitt salmepertoar gjennom planmessig arbeid med salmesangen.

3.1.5 Repertoar og arbeidsverktøy

Kirkemusikeren kan fungere som en stor kreativ ressurs for menigheten. Som utøvende musiker har kirkemusikeren en plikt og et ansvar for å holde seg oppdatert på aktuelt repertoar, så som stoff til bruk i gudstjenesten, orgellitteratur, kormusikk og annet. Det forutsettes at det settes av arbeidstid for å opprettholde et godt nivå som utøver. Det må også legges til rette for at kirkemusikeren har tilgang på dataprogramvare/midi-instrument for arrangering/komponering/innspilling av musikk, som er spesielt relevant i forbindelse med tjenesten.

3.1.6 Kirkemusikken ved gravferd og vielser

Kirkemusikken har en eksistensiell funksjon i forskjellige faser av livet hvor livsritene markeres. Både fødsel/barnedåp, vigsel og gravferd er stasjoner i menneskets liv hvor kirkens seremonier og deres innhold er viktig for storparten av det norske folk. I møte med vordende ektefolk som planlegger vielse, samt pårørende i forbindelse med dødsfall/begravelser er det viktig at man kan kommunisere åpent om valg av musikk og måten den skal fungere på. Både begravelser, bryllup og dåpshandlinger utenom høymessen er for offentlige gudstjenester å regne. Dette legger også føringer for valg av musikk. På den ene siden skal det allmenne aspektet ivaretas; dvs. at den forestående handling skjer innenfor rammen av en offentlig ordening og de rammer som da er å holde seg til. På den andre siden skal man ivareta de ønsker som fins av individuell karakter på best mulig måte. Verdien av den kirkelige handling, det være seg bryllup, begravelse eller dåp, blir størst om de som er i fokus opplever at det er balanse mellom de rammer som foreligger av ordningsmessig karakter og deres egne ønsker. De spesielle ønsker, som det alltid vil være en del av, må man vurdere i hvert enkelt tilfelle og få dette til å falle på plass innenfor ritualets ordening og med hensyntagen til de pårørende. I denne dialogen er det viktig at faglighet og skjønn utøves med størst mulig omtanke for de som står nærmest. Det sjelsesørgiske aspekt vil alltid måtte veie tungt.

3.1.7 CD-avspilling under kirkelige handlinger

I forbindelse med begravelser, men også ved vielser, møter kirken av og til ønsket om avspilling av musikk som er innspilt på CD eller andre medier over høyttaleranlegg. For de pårørende som på denne måten ønsker å minnes, eller ønsker å hedre minnet om en avdød ved å lytte til den samme musikken som vedkommende var glad i og gjerne forbindes med, kan dette være en grei og fullt ut akseptabel løsning som er lett å ty til. Det er imidlertid viktig å

være klar over at man på denne måten mister en dimensjon i musikkformidlingen som har med det kunstneriske uttrykket å gjøre.

I slike tilfelle bør man fra kirkens side med stor frimodighet holde fram tanken om å få den samme musikken framført "live" som et bedre alternativ. Det vil gi en opplevelse av ekthet å få en levende musikalsk framføring av et musikkstykke/sang med tilstedeværende utøvere framfor å spille av en CD over høyttaleranlegg. En formidler som er til stede i rommet, som er nær de pårørende, er ikke upåvirkelig, men lar seg farge av stemninger, ord og handlinger. Hun fornemmer gjerne atmosfæren og blir en del av prosessen i og omkring den kirkelige handling. Hun er i stand til å reflektere summen av de inntrykk seremonien inneholder og gi det som framføres et uttrykk som er farget av dette. Dette er, selv om det ikke klinger identisk med innspilt musikk, en levende og ekte kommunikasjon.

3.2 Kormusikk og korarbeid

Korarbeid - et kjerneområde i menighetens kirkemusikkliv

Den norske kirkes ordninger for gudstjenester og kirkelige handlinger er kjennetegnet av fellesskapets sang. Skal menighetssangen gis gode vilkår forutsetter det medvirkning av et vokalt bærende element. Til en viss grad vil dette kunne ivaretas av et godt disponert og intonert orgel, men det vil aldri kunne kompensere fullt ut for et kor. Korets uttrykk vil alltid være mer nyansert og aksentuert i det vokale, enn et orgel noen gang vil kunne være.

Koristene møter regelmessig på korøvelser i kirken, det stilles krav til frammøte og de fungerer dermed som en stabil del av kjernemenigheten. Korarbeidet er både mål- og prosessorientert, og for å oppnå gode kunstneriske mål og fremme positive opplevelser, blir også det sosiale aspektet viktig. Koristene må forholde seg til hverandre, og de trenger hverandre; hver enkelt er viktig for helheten. Dette er en sammenheng hvor både barn og voksne kan strekke egne evner og utvikle sin egen personlige identitet, samtidig som de må lære seg å vise hensyn, vise hverandre respekt og tillit, gi positive tilbakemeldinger til hverandre og støtte hverandre for å oppnå felles mål. Gjennom korvirksomheten med regelmessige korøvelser, konserter og gudstjenester åpner det musikalske aspektet opp for en opplevelsesorientert, skapende og interaktiv trosopplæring både for barn, ungdom og voksne. Korarbeidet er også en vesentlig del av kirkens kunst- og kulturarbeid, og korbevegelsen er bærer av en arv som går langt tilbake i så vel kirkehistorie som generell samfunnshistorie.

En god organisering og ledelse av korarbeidet forløser store ressurser i enhver menighet. *"Kirken må i ord og handling vise at den verdsetter korvirksomhet som menighets- og kulturarbeid."*¹⁴

3.2.1 Korsangere som frivillig medarbeiderskap

Det fins ingen fullstendig oversikt over hvor mange mennesker som er involvert i korarbeidet innenfor Den norske kirke. Norges Kirkesangforbund og Ung Kirkesang organiserer alene mer enn 10000 sangere. I tillegg fins det mange kor som er organisert i andre organisasjoner, og flere kor er uorganisert. Antallet representerer et ikke ubetydelig engasjement på dette

¹⁴ Kunsten å være kirke s.218

feltet. Korsangerne må sees på som frivillige medarbeidere i gudstjenestearbeidet og som en selvsagt del av menigheten.

I gudstjenesten er koret en kvalifisert del av menigheten. Koret framstår som en mindre sammenslutning innenfor, og som en del av det store fellesskapet. Det er basert på vilje og evne til å framføre sang og musikk sammen med, og på vegne av, menigheten. I mange menigheter bruker korene korkapper. Dette er en tradisjon som delvis baserer seg på at de som har liturgiske funksjoner, prester, tekstlesere o.a. ikler seg et plagg som ikke er privat. Korkappene skaper identitet og styrker fellesskapet og tilhørigheten innad i koret og en synliggjør korets liturgiske funksjon utad.

Korvirksomheten viser mulighetene menigheten har for å samle mennesker i forskjellige aldre til langsiktig arbeid og refleksjon gjennom musikk. Når dette oppleves som barn gir det opplevelser og fundament for resten av livet. Dette fører til økt kunnskap om liturgi for sangerne, det gir gudstjenesten en økt dimensjon av ”åpenhet” og tilfører den en klanglig dimensjon.

Det fins en rik flora av kor. Noen av benevnelsene sier noe om sammensetningen av koret; f. eks. babysang, barnekor, barnegospelkor, ungdomskor, jente-/guttekor, familiekor, konfirmantkor, dame-/mannskor, seniorkor. Det fins også flere andre kategorier som sier noe om stil/genre og reportoar for koret; såsom gospelkor, Ten Sing-kor, motettkor og oratoriekor.

Samlingen av ”kormennesker” er en vesentlig ressurs for kirken idet de utgjør en stor kontaktflate. Koret er et ”inventar” som bringer kirken i dialog med samfunnet for øvrig. Dette kan føre til et fruktbart samarbeid mellom kirken og andre aktører i samfunns- og kulturlivet og bidra til en dynamisk utvikling av kirkemusikken.

3.2.2 Barne- og ungdomskorarbeidet

Barnekor er langsiktig og visjonært arbeid. Barnesang er det mest naturlige uttrykk en kan tenke seg – lek, gledeshyl eller andre følelsesuttrykk, for å fortelle historier, leke og for å formidle opplevelser. Koret er en unik tumleplass for barn. Her kan barnet utvikle både sangglede, musikalitet, konsentrasjon og sosiale relasjoner. Selv små barn kan lære uante mengder sanger, melodier og tekster. De har nærmest ingen grenser for læring utenat, og det skal mye til før de blir mett på kunnskap. I barnekoret blir barna kjent med den delen av vår kulturelle identitet som er knyttet til vårt felles sangrepertoar. På denne måten holder barnekoret kulturarven levende og fører tradisjonene videre. Dagens og morgendagens kirke er helt avhengig av at det satses målbevisst på arbeid blant barna. Og sangen er selve kjennetegnet på en lovprisende kirke.

Ungdomskoret finnes i flere ulike varianter; med like stemmer, som blandet kor med gutter og jenter, som Ten Sing-kor med en sterk sosial profil og som ungdomskor det strebes etter et høyt musikalsk ferdighetsnivå. Et ungdomskor vil som regel jobbe med musikk av ulike genre; bl.a. gamle og nye salmer, klassiske verk, poplåter, gospel, sanger fra ulike musikaler og gregoriansk musikk. Ungdomskoret er en spesielt viktig bidragsyter i arbeidet med å gjennomføre ”Ung Messe”, samtalegudstjenester og konfirmasjonsgudstjenester. Det kan også fungere som alternativ konfirmantundervisning.

Ved hjelp av ungdommens involvering i kirkens liv, kan vi skape en dialog med ungdom også utenfor kirken. De unge vet hva som kommuniserer godt til sine jevnaldrende. De bør oppfordres til å delta i demokratiske prosesser, og på den måten opplæres til lederarbeid. Rekrutteringen til et langsiktig kirkemusikalsk arbeide, er avhengig av at ungdommer får mye plass og kan øves til et sterkt engasjement for det de bruker fritiden sin til.

Trosopplæring i barne- og ungdomskoret

”Hovedmålsettingen med en dåpsopplæring for vår tid er å føre barn og unge inn i den kristne tro og gi dem livshjelp, det vil si støtte til å tolke og mestre tilværelsen og sitt eget liv i lys av evangeliet. Det vil derfor være en sentral oppgave at alle som deltar får kjennskap til hva det innebærer at Kristus kan gi trygg identitet, håp for fremtiden og mot til å reise seg i krise og nederlag. Skal denne lykkes, må opplæringen ha preg av totalformidling og omfatte alle dimensjoner i religiøst liv, ikke bare den kognitive.”¹⁵

Få andre kirkelige aktiviteter kan regelmessig samle så mange barn og unge for å lære bibelske tekster, salmer og liturgi som barne – og ungdomskorarbeid. Det kontinuerlige arbeidet med regelmessige øvinger, samt deltakelse på gudstjenester og konserter, er verdifull form for trosopplæring. Barne- og ungdomskoret kan gjerne være det som bærer liturgien i en gudstjeneste, gjøre forsangertjeneste og hjelpe til ved dåp og nattverd. På denne måten aktiviseres en vesentlig del av menigheten med delaktighet i liturgien. Korleiderne kan sette av tid på en korprøve til å diskutere aktuelle spørsmål omkring trosopplevelser og gudstjenestefeiring. Da blir det lettere å inkludere alle i gudstjenestelivet i menigheten.

Ved forberedelsen av gudstjenesten, er det en viktig målsetting at barn og unge skal få en følelse av at de er aktive deltagere og kan oppleve kirkerommet som et sted der de hører til og hvor Gud kan fornemmes. Jo mer de involveres i gudstjenesten, i prosesjoner, drama, dans, salmesang, bønner, tekstlesninger og nattverdfeiring, desto større er sjansen for at de får et engasjert forhold til gudstjenesten, dens innhold og dramaturgi. Når gudstjenestene forberedes, finnes det mange naturlige innfallsvinkler til å ta opp emner som omhandler kristen tro, dåp, nattverd, kirkeåret og andre relevante tema.

3.2.3 Tilbud for voksne korsangere i kirken

Å synge i kor er en populær fritidsaktivitet, også for voksne. Det fins ulike årsaker til hvorfor mennesker velger å synge i kirkens kor; noen elsker kirkemusikk av store mestere, noen vil gjerne bidra til å styrke kirkens menighetssang, noen ønsker rett og slett bare å synge sammen med andre, noen opplever koret som et ukentlig pusterom og noen opplever korøvelsen som et sted hvor de føler seg sett og verdsatt. Ingen må skrive under trosbekjennelsen for å bli medlem, men alle vet at de deltar i en aktivitet som er knyttet til kirkens liv. Korarbeidet er et sted også for dem som tviler, og det gies rom for en individuell tilnærming til den kristne tro.

Kirkekoret

Det tradisjonelle kirkekoret har lange og gode tradisjoner her i landet. Kvinner og menn, unge og eldre, har funnet dette som en tjenlig ramme for sitt engasjement for korsangen og for menigheten. Kirkekoret har mange ganger vært selve bærebjelken for fornyelsen av menighetens sang lokalt, og har bidratt inn i gudstjenesten med motetter, diskantsatser og andre korsanger, som har løftet gudstjenesten opplevelsesmessig. Et blandet kirkekor kan gjerne ha ulik profil og ulike oppgaver, alt etter hvilken type menighet det tilhører, hva dets

¹⁵ NOU 2000:26 ”...til et åpent liv i tro og tillit” s.50

medlemmer selv ønsker og hvilken faglig bakgrunn kirkemusikeren/korlederen har. Kirkekoret er vanligvis et kor som i tillegg til å være et forsangerkor, tar på seg mer omfattende oppgaver i forbindelse med framføring av større motetter i gudstjenesten, større kirkemusikalske verk og arrangerer konserter.

Forsangerkor/liturgisk kor

Det liturgiske koret, forsangerkoret, er ikke avhengig av å ha mange sangere.

Forsangertjenesten kan utføres av en liten gruppe med blandede eller like stemmer. Denne korgruppen kan synge omkved og vers, den kan synge deler av liturgiske ledd og den kan svareledd i liturgien på vegne av resten av menigheten.

Videre kan gruppen fargelegge det musikalske uttrykket i gudstjenesten med flerstemt sang, f. eks. i form av over- og understemmer, eller koralsats i firestemmig utførelse. Det liturgiske koret kan, om det arbeides bevisst og engasjert, bære kimen i seg til et mer omfattende arbeid som kirkekor.

”Det spesialiserte koret”

Kirkens musikalsk arv er formidabel. Fra gregorianikk, via de store musikalske epokene og inn i vår egen tid. Det er en stadig voksende interesse for å høre musikk av de store mestere framført. Mange steder er det ressurser for å klare framførelser som inkluderer mange sangere og musikere. Å forvalte denne musikalske arven er også noe kirken har et ansvar for. Et kirkekor som har en inspirerende leder, motiverte sangere og nok av ressurser omkring dette har nok av stoff å gå løs på og trenger ikke å være på ”profesjonelt” nivå for å ta mål av seg til å framføre store verk. Det viser seg ofte at et kor vokser kompetansemessig, både musikalsk og sosialt, på å ta store musikalske løft. Samarbeid mellom amatører i koret og profesjonelle solister, musikere og dirigent kan ofte vær inspirasjon i seg selv. Utfordringen ligger i å våge å sette seg mål og organisere arbeidet på en slik måte at det blir håndterlig.

3.2.4 Korlederen

Å drive et godt korarbeid setter omfattende krav til tid, økonomi og menneskelige kvalifikasjoner. Mange kirkemusikere opplever sterk slitasje på dette området, der ansvaret for alt fra rekruttering og trivsel til kunstneriske mål og musikalsk utvikling i koret er særdeles krevende sider ved arbeidet.

For korlederen er det snakk om mye tid som ikke er direkte knyttet til selve korprøven. Å forberede korprøven er en selvsagt del av arbeidet, som også innebærer å finne fram aktuelt korrepertoar og å holde seg faglig oppdatert. Korlederen må delta i virksomhetsplanlegging, på styremøter og på korhelger. I barnekorarbeidet skal foreldregruppen involveres og orienteres. Det viktig at det i er satt av nok tid i korlederens stilling til å kunne ivareta både det musikalske og det sosiale aspektet i korarbeidet. Ett barnekormedlem betyr fire ekstra deltakere på familiegudstjenesten! Slik er kirkemusikeren med på å bygge en helhet.

3.3 Musikkformidling med bredde

Kirkemusikken skal representere bredde i musikkstil og uttrykk

Dagens mennesker lytter mer enn noen gang til musikk og har som regel et bevisst forhold til den musikken de velger å la seg berøre av. Musikksmaken blir en del av menneskets identitet; den sier noe om hvem du er og bekrefter deg som person. Vi ønsker å åpne for bredde i

uttrykksformen, ut fra erfaringen av at kirkerommet og den kirkelige kontekst påvirker uttrykket og ”sakraliserer” det som ellers kan virke allment. Konteksten påvirker ofte uttrykket mer enn uttrykket former konteksten.

Når ny musikk skapes og gammel musikk fremføres, bør hovedspørsmålet være; hvordan kan musikken kommunisere det budskapet som skal formidles? Ikke: Hvordan skal musikken høres ut for at folk skal like den? Bare da kan kirkemusikken fungere som en motvekt til den kommersielle musikkulturen. Trengs det en ”kirkerøpp” for å få 13-årige Hanna til å bry seg, så må noen lage en. Er det Johannes-pasjonen av Bach som må fremføres for at 28-årige Tom skal åpne opp ørene, må noen framføre den. En folkedansmesse kan bli riktig for noen og feil for andre; kirken må bare våge å tenke nytt og ha kommunikasjonen som rettesnor. Men i alt kirkemusikeren, profesjonelle og amatører, ulike ensembler og artister utøver i kirken, er det viktig å bevare ydmykheten overfor kirkerommet som Guds hus. I kirken står vi alltid i den sammenhengen at *Gud* taler til oss gjennom kunsten, *vi* gir svar til Guds tiltale gjennom vår tilstedeværelse, enten som menighet, utøvere eller tilhørere, og *våre medmennesker* angår oss; vi er alle en del av et større fellesskap.

*”Kirken kan ta all kunst og alle kunstformer i bruk i gudstjenesterommet og det liturgiske inventar, så sant kunstverket tjener det kristne budskap og lar liturgiens egne intensjoner komme til utfoldelse.”*¹⁶

3.3.1 Instrumenter i kirken

Orgelet (se kap.3.1.2) er utvilsomt kirkens hovedinstrument, og vil fortsatt være det dersom kirkemusikeren har rom for å ivareta et godt nivå som utøver og er i stand til å formidle levende kunst og musikk som kommuniserer fra orgelkrakken i landets menigheter. På samme måte som kunsten er preget av nyskaping og det som skjer i vår egen tid, må kirkemusikk-utdanningen være av en slik art, at kirkemusikeren kan bevege seg i takt med tiden, har et høyt nivå som utøver og er i stand til å bruke orgelet som et instrument for kreativ og skapende virksomhet.

Det er også skrevet mye gudstjenesterepertoar som egner seg godt for **piano/flygel**. Ikke minst gjelder det pianoakkompagnement til barne- og ungdomskor, gospelrepertoar, samt mange sanger og kirkeviser i våre salmebøker. Har man plass nok i kirkerommet, er et flygel å foretrekke framfor piano. Det har større klang, og vil dermed fungere best i et stort rom.

Et **digitalt piano** er nyttig, dersom det er lite plass i kirkerommet. Brukes det sammen med bandinstrumenter, må det koples til et godt lydanlegg for å kunne fungere bra.

Et **cembalo** erstatter ikke et piano, og kan heller ikke erstattes av dette. Det egner seg særlig til fremføring av barokkmusikk, og musikk av kjente barokkomponister forutsetter ofte cembalo som akkompagnementsinstrument.

Andre instrumenter. Mange menigheter benytter seg av flere instrument enn orgel, piano og cembalo. Å presentere alle muligheter ville bli for omfattende i denne planen, men når det gjelder bruk av elektriske instrumenter, bør man være oppmerksom på at ved bruk av disse bør det tas hensyn til rommets akustikk. Noen kirker egner seg godt til et elektrisk lydbilde, mens andre ”stritter” imot. Er det ønskelig å bruke elektriske instrumenter som krever lydanlegg, bør et eventuelt innkjøp gjøres på bakgrunn av en akustisk analyse av rommet.

¹⁶ Fra ”Retningslinjer om liturgisk inventar og utstyr i Gudstjenestebok for Den norske kirke”. Del 11, Kirkelige handlinger.

Økt tilgang på ulike instrumenter i kirken bør kunne åpne opp for en aktiv involvering av andre musikkutøvere enn kirkemusikeren, - både amatører og profesjonelle, ungdom og voksne, dersom det rent praktisk kan legges opp til det. Ønsker menigheten å utvide det musikalske lydbildet, og inkludere alternative instrumenter i forskjellige sammenhenger, bør dette imidlertid sees på som et tilskudd og ikke som erstatning for orgelet som menighetens hovedinstrument.

3.3.2 Amatører og profesjonelle som utøvere

Det er viktig å ta vare på kirkekunsten gjennom de profesjonelle utøverne. Å undergrave profesjonalitet vil være å gjøre kirken en bjørnetjeneste. Mennesker som vier sitt liv til å være utøvere må få slippe til og være med å forme kirkekunsten. Det som skjer i kirken bør minst være på høyde med det beste utenfor. I samarbeid med stedets ballettstudio, sceneinstruktører, landsdelsmusikere, jazzmusikere, komponister, lærere i Kulturskolen, billedkunstnere osv. kan det utvikles nye og spennende kunst- og kulturkonsepter i kirkerommet. Kirkerommet appellerer til kreativitet.

Men kirken er også et sted for amatører. Dette er for det første korarbeidet et godt eksempel på. Barn og voksne i kor har stor glede av å opptre og de gir alt de kan på gudstjenesten eller på konserten.

Korpset kan være en god alliansepartner. I samarbeid med kirkemusiker, kan det avtales fremføring av musikkstykker som vil passe perfekt i en type gudstjeneste eller på en konsert. Dessuten kan grupper av korpset delta som messingkvartett, treblåsergruppe, på koraler og liturgiske ledd. En annen lokal alliansepartner kan være kulturskolen. Både lærere og elever er interessert i arenaer for å spille. En pianist kan akkompagnere barnekoret, og f. eks. spille ofringsmusikk. Strykerne kan utmerket godt spille til salmene som ensemble med eller uten orgel, eller spille melodi med orgelakkompagnement. Dette er eksempler på at musikklivet i lokalmiljøet er en sum av mange uttrykk og nivåer.

3.3.3 Kvalitet – å strebe etter det fullkomne

”Stråvan efter fullkomlighet i det konstnärligt sköna är en del av själva gudsrelationen.”¹⁷

Kirkerommet utfordrer. Alle ekte menneskelige følelser bør kunne komme til uttrykk i et kirkerom. Spørsmålet om kvalitet er ikke basert på formfullendthet eller perfeksjonisme. Det er ikke alltid det polerte og perfekte som treffer best. Det ufullkomne uttrykk kan også ha sin klangbunn i menneskesjelen og gi gudstjenesten et uttrykk som treffer mennesker i vår tid.

Kvalitet er et relativt begrep, også når det gjelder kunstneriske uttrykk. Et lite barn som synger ei kirkevise kan berøre følelser og hjerter like mye som en profesjonell musiker, alt etter hvem som lytter og hvilken sammenheng sangen fremføres i. Bygdas blandakor kan gjøre en optimal innsats og strekke seg ekstra for å gi menigheten en god opplevelse. De gir alt og skaper en god atmosfære i kirkerommet som berører hjertet. Domkoret, som arbeider på et annet musikalsk nivå, kan ivareta en annen del av musikkulturen, og i samarbeid med profesjonelle musikere gi eksempelvis Verdis Requiem en framføring som er et konserthus verdig. Korpset, kirkekoret, barnekoret, rapperen, trekkspilleren, fiolinisten og saksofonisten kan alle bidra til å gjenspeile det guddommelige og skape kunst i kirkerommet. Vi må våge

¹⁷ ”Musiken i Svenska kyrkans församlingar” s.46

mer, men samtidig ikke være redde for å evaluere i ettertid, og kunne si at noe fungerte bra og andre ting fungerte dårlig. Vi må ikke bli så redde for å trække feil at vi blir stående stille.

Kirkerommet spør ikke etter musikksjanger, men etter ekthet og ydmykhet overfor Guds tilstedeværelse. Det finnes godt og dårlig i alle stilarter. Kirkemusikeren bør imidlertid ha myndighet til å stille krav og til å vurdere hvilke sammenhenger det er tjenlig å plassere ulike utøvere. Vi må alltid strebe etter det beste ut fra de forutsetninger vi har

3.3.4 Kirkemusikk og ungdom

Ungdom i dag møter musikken i kirken primært ved å synge i kor, gjennom forskjellige aktiviteter i konfirmasjonstiden og ved å gå på gudstjenester, delta på ulike ungdomsarrangement og lignende. Ungdom har generelt behov for å sette sitt eget stempel der de medvirker, og kirken har et stort potensiale for å involvere ungdom på deres egne premisser i større grad. Å si at ungdommens kirkemusikk er identisk med bandmusikk og pop/rock, reflekterer ikke nødvendigvis den eneste sannhet. Ungdom er ikke en felles masse, men en gruppe mennesker med individuelle meninger, tanker og musikalske preferanser. Involvering og selvbestemmelsesrett er nøkkelord når det gjelder ungdom; mange unge mennesker vil mye, og kirken trenger dem sårt, også for å bidra i utviklingen av kirkemusikken.

Det er viktig at ungdommen opplever kirken som en arena for sin musikkform, også de som ikke synger i kor. Barn og ungdom som liker orgelmusikk, bør få tilbud om regelmessig undervisning i orgelspill hos stedets kirkemusiker. Dette kan skje på flere måter. Enten ved at det inngår i kirkemusikerens stilling å gjøre dette, eller at menighet og Kulturskole inngår et samarbeid om dette, slik at stedets kirkemusiker kan gi orgelundervisning som et tilbud gjennom kulturskolen.

For mange ungdommer er det å spille i band en vesentlig del av livet. Med et øvingsrom i kirken med trommesett og lydutstyr, kunne kanskje flere ungdommer finne veien dit? På samme måte som flere kommuner oppfordrer unge mennesker til å utvikle sine egne band, kunne kirken ha vært et sted som de valgte å tilbringe tid i. Kulturskolens elever kan også gis mulighet til å øve på piano/flygel og orgel. For de som ikke spiller musikken selv, men danser til den, kan kirken tilby kirkerommet for å koreograferer dans som kan brukes i liturgisk sammenheng. Kanskje kan ungdommen på denne måten også bidra til at ungdommen får bli med å forme kirkemusikken? Et slikt initiativ kan forandre at menigheten må stille med kompetanse for å hjelpe ungdommene i gang og gi dem utfordringer og veiledning. En lydhør kirkemusiker kan på denne måten integrere ungdommens instrumenter og musikk og gi dette plass sammen med kirkens tradisjonelle instrumenter og musikkuttrykk.

3.3.5 Konserter

Gjennom de siste tiår er kirkene etter hvert blitt mye brukt som konsertlokale. Til å begynne med var det de gamle mesteres oratorier og messer som ble framført som kirkekonserter. Etter hvert er repertoaret for kirkekonserter blitt utvidet og i våre dager blir kirkerommet brukt som konsertlokale med program og utøvere som representerer en atskillig videre forståelse av kirkemusikkbegrepet enn det det tradisjonelt har vært. Bruken av kirkerommet er menighetsrådets ansvar. Bestemmelsene som foreligger om hva kirkerommet

brukes til, er å finne i ”Regler for bruk av kirken”¹⁸ Dette er imidlertid generelle bestemmelser som ikke kan regulere bruken av kirkerommet i ethvert spørsmål. Det er hele tiden en utvikling på dette feltet og det bør derfor være en kontinuerlig diskusjon omkring bruken av kirkerommet. Det er naturlig at menighetsrådet bruker den kompetanse som fins i menighetens egen kirkemusiker og ber om råd når man skal utrede bruken av kirkerommet.

Noen ganger dukker det imidlertid opp ønsker om bruk av kirkerommet som er kontroversielle. Dette bør man på forhånd ha snakket om og ha en måte å takle på uten å sette verken den som ber om å få bruke kirken eller de som skal avgjøre spørsmålet i forlegenhet. Å løse en slik situasjon uten at noen sitter igjen som den tapende part er en stor utfordring, men bør ikke desto mindre være en målsetning. Ved å vise respekt og vilje til å sette seg inn i andre menneskers vurderingsmåte, ved å bruke dialog og kommunikasjon for å finne kompromisser, gis det en god anledning for å formidle kirkens egentlige vesen og oppdrag.

3.3.6 Tradisjon og fornyelse

Vi står i en musikkhistorisk sammenheng, og vi synger stadig salmer og liturgisk musikk som er skrevet langt tilbake i tid. Men vi kan ikke bære med oss alt fra historien. Det må skrives musikk fra vår egen tid, inspirert av vårt musikalske mangfold. Dette vil utfylle vår egen tids historie.

Kunst har mange uttrykksmåter, og musikk er ikke en entydig kunstart; heller ikke i kirken. En skapende musiker kan gjenspeile det guddommelige på et uttall måter, og kirkene bør gi rom for et mangfoldig uttrykk. Det er viktig å ta vare på kirkemusikkhistoriske kulturarv, men samtidig ha et stort rom for fornyelse.

Den norske kirke ønsker å legge til rette for nyskaping av kirkemusikk. Slik tar kirken dagens mennesker på alvor. Kirkemusikken bør kunne avspeile en kulturbakgrunn med de følelser og opplevelser som mennesker av i dag kan kjenne seg igjen i. Vi trenger nye salmer, både til gudstjenester og til kirkelige handlinger, basert på vår egen historie og vårt eget språk, men med innspill fra verden rundt oss. Vi trenger ny musikk som uttrykker vår egen tid; både instrumental og vokal samtidsmusikk. Vi trenger nye gjennomkomponerte messer, kirkespill, kirkeoperaer og spennende multimedieproduksjoner. Vi trenger gudstjenestemusikk som synliggjør Gud og kommuniserer det guddommelige for dagens mennesker.

”Når kyrkja sluttar å frykte det verste frå samtidskunsten, kan mykje skje. Ein kan beintfram kome til å oppdage at kyrkja og kunsten ofte har mykje til felles: At dei begge freistar å skape eit rom for refleksjon over kva det vil seie å vere menneske.”¹⁹

3.3.7 Etnisk innflytelse

De siste to tiårene har Den norske kirke vist stor åpenhet overfor sanger, salmer og andre liturgiske tradisjoner fra fjerne himmelstrøk. Dette har vært berikende for vårt gudstjenesteliv og det hjelper oss til å se at vi hører sammen med den verdensvide kristne kirke. Det synges på språk og med melodier som klart gir til kjenne å komme fra fjerne. Ofte er dette urfolks og stammefolks sanger. Det synges på språk som praktisk talt ingen forstår, og med melodier som klart gir til kjenne å komme fra fjerne himmelstrøk. Når disse sangene også får tekst i norsk omsetning, oppleves det som om disse elementene har noe å si også for oss i vår del av

¹⁸ Lovsamling for Den norske kirke, del 8

¹⁹ Paal Helge Haugen i ”Kunsten å være kirke” s.11

verden. Det er viktig at denne åpenheten også fører oss inn i en god dialog med de samiske musikktradisjonene i vår egen kirke.

Under den hardhendte fornorskingsprosessen ble samenes joik, også fra Den norske kirkes talsmenn, stemplet som ”synd”. Det musikalske språket som joiken representerer, bygger gjerne på den pentatone skala slik mange andre urfolks sang gjør det. Originalt synges den også med mer bruk av strupelyder enn man vanligvis hører når menigheten synger. Joiken beskriver tradisjonelt et menneske, et sted eller en spesiell hendelse og har sjelden eller aldri vært brukt til fellelsang i kirken. Imidlertid er joikens musikalske elementer forsøkt brukt i arbeidet med ny liturgi og salmebok på nord- og sørsamisk. Disse forsøkene er blitt mottatt med glede og opprøpmthet i mange samiske menigheter, mens andre ikke synes å kunne bifalle denne utviklingen.

For Den norske kirke bør det være et uttalt mål å også kunne ta i bruk denne musikalske tradisjonen som ligger oss så nær, like naturlig som man synger sanger fra andre verdensdeler.

3.3.8 Andre ytringsformer

I mange kulturer skiller det ikke språklig mellom musikk og dans; det ene inkluderer det andre. Kirkerommet har tradisjonelt ikke vært arena for dans og drama. Det å bevege seg til musikk for å uttrykke seg fysisk, har mange steder ikke vært ansett for å være en tjenlig ytringsform i det gudstjenestelige rom. Det er nå en markert dreining i holdningen til dette. I form av liturgisk dans og scenisk dans, anses dansen etter hvert for å kunne være en naturlig måte å uttrykke flere av de mange sider ved evangeliet på.

Liturgisk dans

Liturgisk dans er enkel danseform med enkle skritt og bevegelser til salmer og liturgiske ledd. Det er intensjonen bak dansen som gjør dansen sakral, slik at den passer inn i en kirkelig sammenheng, i gudstjenester, konserter og forestillinger. Dansen tar utgangspunkt i liturgien og festene i kirkeåret. Dansene kan utføres som solodans, av en utvalgt gruppe eller av hele menigheten.

Scenisk dans

I kirkeballetter, kirkeoperaer og kirkemusikaler gjør man som regel bruk av scenisk dans. Klassisk ballett, samtidsdans og improvisert dans er i denne sammenhengen de vanligste danseformene, og den sceniske dansen utøves av dyktige dansere. Både profesjonelle, amatør-dansegrupper og turngrupper kan utfordres til å koreografere danser til kirkelig bruk.

Drama

Etter hvert er dramatiske innslag i form av bibelspill og tekstdramatisering i kirken blitt naturlig. Mange nyere korverk forutsetter at sangerne også agerer i tillegg til å synge.

Det er behov for å sette seg inn i internasjonale strømninger og økumenisk tenkning om dans og drama i kirken. Dans og drama i barne- og ungdomskorarbeidet kan være et fint supplement til det sanglige uttrykket.

Menigheten bør legge til rette for at dans og drama trekkes inn som naturlige uttrykk i gudstjenester og konserter i kirken. Selv om ikke kirkemusikeren har noen spesiell kompetanse på disse felt fra sin utdanning, er det naturlig at han, som leder av det

kirkemusikalske arbeidet i menigheten, også knytter kontakt med personer og miljøer i som har denne kompetansen lokalt for å trekke dem inn i arbeidet.

3.4 Samarbeid og kommunikasjon

Det kirkemusikalske arbeidet bygger på samarbeid og kommunikasjon

Ordet ”kommunisere” betyr ”å dele”. Å dele representerer dermed en positiv holdning mellom medmennesker. Kirkens oppdrag skal kommuniseres også gjennom musikk. Skal denne kommunikasjonen fungere, fordrer det et godt samarbeidsklima og gode relasjoner mellom de forskjellige aktørene som skal formidle dette.

I en menighet skal ulike oppgaver løses av både ansatte og frivillige medarbeidere, men hovedmålsettingen er klar; å formidle kirkens budskap til flest mulig mennesker. Noen av de ansatte har en spesiell kirkefaglig kompetanse, mens andre ikke har det. De frivillige medarbeiderne har gjerne andre typer kompetanse. Det finnes mange ulike yrker blant dem som jobber i en menighet. I tillegg finnes det også bestemt kompetanse utenfor organisasjonen som kirken gjerne vil og bør benytte seg av, ofte ved frivillig tjeneste. Et godt samarbeid og en god kommunikasjon henger sammen med vilje til samarbeid og evne til å vise gjensidig respekt overfor alle parter i kirkens arbeidsfelleskap.

I det kirkemusikalske landskapet står kirkemusikeren, som ansatt fagperson, i sentrum. Han kan ha mange samarbeidsrelasjoner å forholde seg til, og skal lytte til innspill fra de som er involvert i den kirkemusikalske virksomheten. Jo mer det legges til rette for forutsigbare og tydelige samarbeidsrutiner, desto enklere blir det for kirkemusikeren å bevege seg i det kirkemusikalske landskapet.

3.4.1 Kirkemusikeren og arbeidsgiveren

Fellesrådet er arbeidsgiver for kirkemusikerne, og skal aktivere alle de rettigheter og plikter som ligger til arbeidsgiverrollen. Samtidig må arbeidsgiver være klar over hva slags stilling en kirkemusikerstilling er, og legge til rette for det kreative rommet og den faglige utfoldelsen som hører til yrkets egenart.

Det er absolutt nødvendig at kirkemusikeren og arbeidsgiveren utvikler en dialog hvor de gjensidige utfordringene kan drøftes åpent, og hvor det kan bygges opp respekt for de ulike rollene.

Det er mye erfaring for at det er en god løsning å være musiker i alminnelig arbeidsforhold framfor å være freelancemusiker. Arbeidsforholdet sikrer den tryggheten som ligger i fast, ordinær stilling, og tilknytningen til et kirkemusikalsk miljø vil gi faglig påfyll og stimulans. Kirkemusikeren må være klar over at han alltid vil være i et dilemma mellom ordninger for arbeidslivet og de krav kunsten setter. Dette er imidlertid en virkelighet som både arbeidsgiver og arbeidstaker må forholde seg til og lære seg å leve med. Her vil det alltid være behov for gjensidig fleksibilitet.

3.4.2 Kirkemusikeren og menighetsrådet

Det kirkemusikalske arbeidet i en menighet er menighetsrådets formelle ansvar.²⁰

Menighetsrådet har ansvar for menighetens virksomhet, og skal utarbeide virksomhetsplaner som står i forhold til de driftsmidler og stillingsressurser som fellesrådet stiller til menighetens disposisjon.

Kirkemusikeren er leder for menighetens kirkemusikalske arbeid. I tråd med de føringer arbeidsgiver/menighetsledelse har lagt, utfører kirkemusikeren sine oppgaver. Planer og retningslinjer for arbeidet kan best virkeliggjøres når oppdragsgiver og arbeidstaker arbeider sammen. Begge sider har et felles ansvar for å legge til rette for en best mulig realisering av de planer som foreligger.

Å være kirkemusiker kan oppleves som et ensomt yrke. Forventningene til hva en kirkemusiker kan utføre er i noen sammenhenger begrensende, i andre uendelige. Utydelighet i forhold til hva som forventes av musikkarbeid i menigheten, kan fort føre til at kirkemusikeren føler tilkortkommenhet, og at ”kallet” ikke alltid stemmer med virkeligheten. En nyutdannet kirkemusiker har gjerne spesialisert seg på et felt og ”vet hva han vil”. Skal denne gløden kunne utnyttes maksimalt og den kreative energien føre mye godt med seg, så må det utvikles en god dialog mellom menighetsrådet og kirkemusikeren.

Det kan være fornuftig å ansette kirkemusikere som i utgangspunktet har ferdigheter og interesser som samsvarer med menighetens profil, men kanskje like spennende og gi rom for noen som tenker litt annerledes og kan lede menigheten inn på nye veier. Uansett er det en absolutt nødvendighet at kirkemusikeren får ha reell innflytelse når det gjelder menighetens kunstneriske profil.

3.4.3 Kirkemusikeren og korvirksomheten

Kirkemusikeren som korleder er svært utsatt for å komme i forventningspress fra ulike interessegrupper når det gjelder korarbeidet. Hva skjer når menighetsrådet har sine forventninger til kirkemusikerens arbeidsområder, når fellesrådet har sine, når korstyret har sine og alle disse forventningene ikke kan forenes innenfor den tilmålte stillingsressurs? Ønsker menigheten å drive et stabilt korarbeid, kan det innebære at kirkemusikeren faktisk må bruke av arbeidstiden for å reise på kortur. Store mål kan virke ekstra motiverende, og dette kan i noen tilfeller gå utover andre arbeidsoppgaver. Kirkekorets styre legger egne virksomhetsplaner og vil være med å bestemme korets kunstneriske profil og målsetting. Det kan innebære at kirkemusikeren må reise på kurs, bruke ekstra tid til innstudering av store verk, gjennomføre stemmeøvelser, spille inn øve-cd'er, reise på korturné osv. Har stillingen for mange gudstjenester og kirkelige handlinger, kan det bli så liten tid til å følge opp og pleie arbeidet med korene at det går utover både korsangernes og korlederens motivasjon. Det bør finnes en åpen kommunikasjonslinje mellom menighetsrådet, fellesrådet og korstyrene, slik at det opprettholdes en sammenheng mellom kirkemusikerens arbeidsavtale, menighetsrådets virksomhetsplan og korenes virksomhet.²¹

²⁰ Kirkeloven §9, annet ledd

²¹ Se vedlegg: ”Organisering av den kirkemusikalske virksomheten”

3.4.4 Kirkemusikeren og kormedlemmene

”Att vara körledare är att vara lagledare, att hålla i hop laget så att det utför sina uppgifter på bästa sätt. Det betyder att ledaren måste ”se” sina lagmedlemmar, försöka sätta sig in i vad var och en behöver i musikaliskt, pedagogisk, socialt och andligt hänseende.”²²

Kirkemusikeren er overfor kormedlemmene både musiker, medmenneske og pedagog. Kirkemusikeren representerer menigheten, og blir ofte den personen i kirken som kormedlemmene kjenner best. Han skal inspirere kormedlemmene til å bidra aktivt inn mot menighetens gudstjenester og konsertvirksomhet. Han må nødvendigvis forholde seg til en enhet som ønsker å innflytelse over sin egen virksomhet, og fungerer også som korets kunstneriske rådgiver. Å synge i kor er en fritidsaktivitet. Hvordan kirkemusikeren gjennomfører korøvelsen er derfor av stor betydning; koristene skal inspireres og motiveres på hver eneste øvelse, slik at de får lyst til å komme igjen neste uke og neste år. Kanskje er korlederens viktigste oppgave å se menneskene bak sangstemmen.

3.4.5 Kirkemusikeren og presten

”Ved utførelse av gudstjenestelige og liturgiske funksjoner står kantoren under ledelse av forrettende prest”²³

I de siste 20-30 årene har vi sett en omfattende og positiv utvikling i forståelsen av samarbeid mellom prest og musiker. Kirkemusikeren og presten er positivt avhengige av hverandres bidrag inn mot arbeidet med gudstjenester og kirkelige handlinger. En kirkemusiker og en prest som ser et felles mål og drar i samme retning, kan lede menigheten inn et spennende landskap.

Det virker fruktbart for samarbeidet når det oppnås gjensidig faglig forståelse.

Menighetens kirkemusiker og prest bør etablere et fast samtaleforum for drøfting av gudstjenesteplanlegging, gudstjenesteutvikling, kirkelige handlinger og kirke-/skolesamarbeid m.m. Den kommunikasjonen de klarer å oppnå innbyrdes vil synliggjøres i gudstjenesten, og avgjør hvorvidt gudstjenestens innhold kan kommunisere videre til menigheten

I forbindelse med begravelser og vielser, bør kirkemusikeren og presten være enige om hvordan de vil kommunisere utad. Pårørendes ønsker bør tas i mot og bearbeides av både prest og kirkemusiker med samme holdning. Gode samarbeidsrutiner for kirkelige handlinger virker avklarende og ryddig. Det er viktig at prest, kirkemusiker, begravellesbyrå og andre kirkelige tilsatte som møter pårørende og sørgende er med og legger de grunnleggende føringer for de kirkelige handlinger.

3.4.6 Samarbeid og kommunikasjon i staben

Ved å gi hverandre raushet, ros og konstruktiv kritikk skapes et kreativt og konstruktivt arbeidsmiljø. Ved å sette pris på hverandres sterke sider, kan man lettere se igjennom fingrene når det gjelder de svake. Å våge å være tydelig kan forbygge mange mulige konflikter. Å tenke ”team” og tverrfaglig involvering bidrar også til å forebygge konflikter og bringer lagånd og samarbeidsevne inn i det daglige arbeidet. Alle trenger hverandre for å komme i mål. Inkluderende planleggingsarbeid er en nødvendighet for et rikt kirkemusikkliv i menigheten. For det enkelte stabsmedlem kan dette noen ganger medføre man må fronte

²² ”Musiken i Svenska kyrkans församlingar” s.98

²³ TO for kantorer §7

holdninger og synspunkter som man er kommet fram til gjennom felles drøftelser, selv om det skulle bety at man av og til må stå for noe man personlig ikke er helt enig i.

3.4.7 Kirke-/skolesamarbeid

Kirkemusikken er både en del av vår musikkhistorie og en del av kirkens liv. Skolens læreplan åpner opp for et faglig innhold og en undervisningsform hvor også kirken kan være en viktig bidragsyter. Både på egenhånd og gjennom samarbeid med Den kulturelle skolesekken kan kirken tilrettelegge egne undervisningsopplegg fra et kirkemusikalsk ståsted; ”orgelet som instrument”, ”salmesang gjennom historien”, ”folketonen”, ”kirkerommets kunst og symbolikk”, ulike konserter og forestillinger med barnekor og dansere osv.

Her er det bare fantasi og stillingsressurser som setter begrensninger. En aktiv kirkemusikalsk involvering er for svært mange skoler en kjærkommen gavepakke fra kirken. Dette gjelder også samarbeidet inn mot skolegudstjenester, der både prester og kirkemusikere har en viktig rolle som representanter for kirkens åpenhet og inkluderende holdning.

3.4.8 Kirkemusikeren og de eksterne kunstutøverne

Kirkemusikeren er et viktig kontaktledd mellom kirken og kulturlivet ellers i lokalsamfunnet. Ved å skape en god dialog med profesjonelle musikere og andre musikere og kunstnere i menigheten og nærmiljøet, kan gudstjenestearbeidet bli svært så kreativt og vidtfaende. Kirkemusikeren, som er kirkens eneste ansatte med krav til kunstfaglig bakgrunn, har et stort ansvar for å legge til rette for andres medvirkning, og kirken sentralt må være med å legge til rette for økonomiske ordninger som gjøre at kirkemusikeren kan inngå samarbeid med andre musikkutøvere og bidra til økt musikalsk bredde i kirkens rom.

3.4.9 Kirken som kulturaktør lokalt og nasjonalt

Musikkarbeidet i kirken er et viktig kulturbidrag både lokalt og nasjonalt. Skal kirkemusikken ha mulighet for økt vekst, vil virksomheten være avhengig av en økende statlig, fylkeskommunal og kommunal finansiering. Kirken må derfor aktivt tydeliggjøre seg selv som en viktig kulturaktør i samfunnet og ta ansvar for en nødvendig dialog med politikere og eventuelt næringsliv. Dersom lokalmiljøet opplever at kirken er deres, vil det også være større muligheter for gehør når kirken skal tildeles ressurser. Spesielt på små steder trenger alle hverandre for å skape et godt samfunn å leve i. Kirken må ikke bli stående utenfor, og kirkemusikken kan fungere som en døråpner for menneskers møte med kirken.

4. Veien videre – en konklusjon

Den Norske Kirke står helt klart overfor en rekke utfordringer når det gjelder kirkemusikkens utvikling. Dette gjelder først og fremst en intern bevisstgjøring om betydningen av det kirkemusikalske arbeidet generelt, bl.a. sett i lys av kirkens egen kulturmelding, gudstjenestereformen og trosopplæringsreformen. Det gjelder en stadig oppdatering av kirkemusikkutdanningen, hjulpet av et tett samarbeid med undervisningsinstitusjonene. Det gjelder ikke minst arbeid for rekruttering av kirkemusikere, kompetanseutvikling, ressurser til drift, produksjoner og lønn. Skal kirkemusikken blomstre, må det finnes midler som sikrer en kirkemusikalsk profesjonalitet.

Det arbeides for å utvikle kirkemusikalske sentra på forskjellige steder i landet, for å kunne ivareta kirkemusikkens kontekstualitet og styrke det kirkemusikalske fagmiljøet. Disse sentra vil kunne være en viktig ressurs for kirken og kan sikre en desentralisert satsing som fremmer kirkens musikalske mangfold. Domkirkenes stilling må dessuten få en tydelig avklaring. (se vedlegg)

Alle utfordringer til tross; kirkemusikken er i seg selv en uvurderlig ressurs i vår kirke. Den vil vi holde fast ved. En kirke med en menighet som synger, spiller og danser er en levende kirke. Der musikken er, der er livet hørbart. Musikken beveger. Tar vi musikken på alvor, vil den bevege kirken – framover.

Vedlegg:

Forslag til lokal plan for kirkemusikk
Organisering av den kirkemusikalske virksomheten
Domkantoren – stilling og rolle

Kildehenvisninger:

Bibelen
Gudstjenesteboken
"Vigsling til kantortjeneste" – tillegg til Gudstjenestebok for Dnk I/II
Kirkeloven
Lovsamlinger for Den norske kirke
Kvalifikasjonskrav og tjenesteordning av 1996
Tjenesteordning og kvalifikasjonskrav av 2004
"Kunsten å være kirke" – om kirke, kunst og kultur (Verbum 2005)
"Kirkemusikalske utfordringer"- et høringsdokument fra Kirkerådet 1993
"Musiken i Svenska kyrkans församlingar" (Verbum 2001)
NOU 2000:26 "...til et åpent liv i tro og tillit"